กวีนิพนธ์เล็กๆ ที่มีต้นไม้ใหญ่อยู่ข้างใน : อ่านกวีนิพนธ์เชิงนิเวศของวีระศักดิ์ ยอดระบำ

A Little Poem with a Great Tree Inside: Reading the Ecopoetry of Weerasak Yodrabam

ธัญญา สังขพันธานนท์ / Thanya Sangkhaphanthanon

ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก 65000, ประเทศไทย
Department of Thai Language, Faculty of Humanities, Naresuan University , Phitsanulok 65000, Thailand

Email: phaitoon.thanya@gmail.com

Received: July 24, 2024
Revised: Aug 22, 2024
Accepted: Aug 23, 2024

Abstract

This article aims to study the poetry of Weerasak Yodrabam through two of his works: “Only the Wild Bird Knows That Spring Will Come” and “Within the Little Seeds Are the Big Tree” The study employs the framework of ecocriticism, ecopoetry, and ecopoetics to examine whether Weerasak Yodrabam’s poetry aligns with the characteristics of ecological poetry, and in what ways. The findings reveal that both of Weerasak’s works convey a significant essence: they present an ecological consciousness and the poet’s ecological self, who is committed to a way of life in contrast to the development driven by capitalism. This is reflected through key concepts that align with the characteristics of ecological poetry, such as paradigms and ecological consciousness that reject anthropocentrism. Instead, the works view the natural world with respect and reverence, acknowledging the grandeur and freedom of nature, recognizing that the world exists through the interconnection of life forces, and understanding that nature, with its dynamics and movements, serves as a great teacher. For Weerasak Yodrabam, nature, life, and poetry are one and the same.

Key words: Ecopoetry, Ecopoetic, Weerasak Yodrabam.

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากวีนิพนธ์ของวีระศักดิ์ ยอดระบำ จำนวนสองเรื่อง ได้แก่ “นกเถื่อนเท่านั้นที่รู้ว่าฤดูใบไม้ผลิยังจะมา” และ “เมล็ดเล็กเล็กมีต้นไม้ใหญ่อยู่ข้างใน” โดยใช้กรอบแนวคิดการวิจารณ์เชิงนิเวศ กวีนิพนธ์เชิงนิเวศและกวีศาสตร์เชิงนิเวศ เพื่อตรวจสอบว่ากวีนิพนธ์ของวีระศักดิ์ ยอดระบำ สอดคล้องกับลักษณะของกวีนิพนธ์เชิงนิเวศหรือไม่ อย่างไร ผลการศึกษาพบว่า กวีนิพนธ์ของวีระศักดิ์ ทั้งสองเรื่อง มีสารัตถะสำคัญคือการนำเสนอให้เห็นสำนึกเชิงนิเวศและตัวตนเชิงนิเวศของกวีที่ศรัทธาและยึดมั่นในการใช้ชีวิตที่สวนทางกับการพัฒนาในระบบทุนนิยม โดยสะท้อนผ่านมโนทัศน์ที่สำคัญซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะของกวีนิพนธ์เชิงนิเวศ ได้แก่กระบวนทัศน์และสำนึกเชิงนิเวศที่ปฏิเสธการยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ด้วยการมองโลกธรรมชาติอย่างเคารพนบนอบ ยอมรับความยิ่งใหญ่และอิสระของธรรมชาติ ตระหนักว่าโลกดำรงอยู่ด้วยการผสานกันของสายใยแห่งชีวิต มีพลวัตและความเคลื่อนไหว ธรรมชาติจึงเป็นครูที่ยิ่งใหญ่ สำหรับวีระศักดิ์ ยอดระบำ ธรรมชาติ ชีวิตและกวีนิพนธ์คือสิ่งเดียวกัน

คำสำคัญ: กวีนิพนธ์เชิงนิเวศ, กวีศาสตร์เชิงนิเวศ, วีระศักดิ์ ยอดระบำ

บทนำ

กวีนิพนธ์นั้นมีความเชื่อมโยงกับธรรมชาติอยู่เสมอ การนำเสนอเรื่องราวของธรรมชาติในกวีนิพนธ์จึงไม่ใช่เรื่องใหม่แต่อย่างใด แต่ได้ปรากฏมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หรืออาจกล่าวได้ว่า ธรรมชาติปรากฏอยู่ในจิตสำนึกของนักเขียนและกวีมาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงทุกวันนี้ บทกวีเป็นสิ่งที่ดึงดูดเราอย่างต่อเนื่อง กวีนิพนธ์ที่เขียนถึงธรรมชาติ จะแสดงให้เห็นว่า กวีมองและรับรู้ธรรมชาติอย่างไร นำเสนอให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในลักษณะใดบ้าง ซึ่งหากพิจารณาโดยรวมจะเห็นได้ว่า มีกวีนิพนธ์ที่นำเสนอภาพแทนของธรรมชาติอยู่สองประเภท คือ กวีนิพนธ์ที่เขียนถึงธรรมชาติทั่ว ๆ ไป กับกวีนิพนธ์ที่ตั้งใจเขียนเพื่อนำเสนอปัญหาด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างจิตสำนึกเชิงนิเวศให้ผู้อ่านหันมาดูแลและห่วงใยธรรมชาติ (Golda, 2019)

กวีนิพนธ์ประเภทหลังนี้เรียกว่า“กวีนิพนธ์เชิงนิเวศ” (Ecopoetry) ซึ่งได้รับการนิยามว่าเป็นรูปแบบการเขียน การอ่านที่กระตือรือร้นและมีส่วนในการสนับสนุนที่จะซ่อมแซมความแตกแยกระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติตลอดจนระบบนิเวศ กวีนิพนธ์เชิงนิเวศไม่มีการกำหนดรูปแบบที่แน่นอนตายตัวในด้านเนื้อหาและแนวเรื่อง อาจให้ความสนใจต่อภาษาที่ใช้อธิบาย พรรณนาธรรมชาติ การเปิดเผยให้เห็นขนบและจารีตทางวรรณศิลป์ในการนำเสนอภาพแทนธรรมชาติ หรืออาจให้ความสนใจไปยังสถานที่เฉพาะเพื่อทำความเข้าใจกระบวนการทางธรรมชาติและประวัติศาสตร์วัฒนธรรมให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ตลอดจนการพิจารณาถึงประเภทของความผูกพันและความรู้สึกที่ผู้คนมีต่อโลก (Walton, 2018)

จากคำนิยามและการกำหนดคุณลักษณะอย่างกว้าง ๆ นี้ จะเห็นได้ว่ากวีนิพนธ์เชิงนิเวศเป็นกวีนิพนธ์ที่เขียนขึ้นอย่างจำเพาะเจาะจง ทั้งในด้านจุดมุ่งหมายและแนวความคิดที่อยู่บนพื้นฐานของนิเวศสำนึกต่อต้านอารยธรรมทุนนิยมและเทคโนโลยีที่เป็นภัยต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม หากนำกรอบความคิดนี้มาพิจารณากวีนิพนธ์ไทย ก็จะเห็นได้ว่า กวีนิพนธ์ไทยในอดีต แม้จะมีเนื้อหานำเสนอและพูดถึงธรรมชาติค่อนข้างมาก แต่ก็เป็นการนำเสนอธรรมชาติโดยทั่วไปในแง่ของฉาก บรรยากาศและการประดิดประดอยถ้อยคำเชิงโวหารวาทศิลป์ (rhetoric) ที่นำเอาธรรมชาติมาเป็นสุนทรียะวัสดุในรูปของความเปรียบเชิง

ภาพพจน์ตามแนวขนบในการแต่งร้อยกรองในอดีต อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าในส่วนของกวีนิพนธ์ร่วมสมัยนั้น มีแนวโน้มว่าเริ่มมีการกล่าวถึงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเชิงนิเวศสำนึกปรากฏอยู่จำนวนหนึ่ง จากการสำรวจสถานภาพการวิจัยวรรณกรรม โดยใช้แนวคิดนิเวศสำนึกในช่วง พ.ศ. 2537 – 2563 โดยปภัสรา แก้วสีและคณะ (2564) ชี้ให้เห็นว่า มีการนำตัวบทกวีนิพนธ์ร่วมสมัยมาศึกษาในประเด็นการวิจารณ์เชิงนิเวศหรือนิเวศสำนึกอยู่บ้าง แม้จะมีปริมาณน้อยกว่าวรรณกรรมประเภทนวนิยายและเรื่องสั้น แต่ก็ถือได้ว่า นักวิชาการวรรณกรรมเริ่มหันมาให้ความสำคัญกับกวีนิพนธ์กลุ่มนี้เช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม ควรทำความเข้าใจเบื้องต้นว่า การจัดแบ่งประเภทวรรณกรรมของไทยโดยนักวิชาการวรรณกรรมที่ทำกันก่อนหน้านี้ ยังไม่มีการขยายขอบเขตประเภทและชนิดของวรรณกรรมใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นตามบริบทของยุคสมัยที่เปลี่ยนไป หรือหากมีความพยายามอยู่บ้างก็ยังไม่ได้กำหนดอย่างเป็นทางการ ดังเช่น วรรณกรรมที่นำเสนอแนวคิดเชิงนิเวศสำนึก หรือวรรณกรรมที่จัดเป็นประเภท “งานเขียนธรรมชาติ” (nature writing)[1] ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแม้กวีหรือนักเขียนไทยจะนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในงานเขียนของตนเอง แต่ก็พบเพียงส่วนน้อยที่ตั้งใจจะเขียนเพื่อให้เป็นงานเขียนธรรมชาติโดยเฉพาะ ดังเช่นในนวนิยายหลายเรื่องของอุดม วิเศษสาธร[2] เป็นต้น

จากข้อสังเกตอย่างไม่เป็นทางการนี้ ชวนให้ตั้งคำถามต่อไปว่า แล้วในงานเขียนกวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย มีผลงานของกวีคนใดบ้างที่พอจะจัดให้อยู่ในกลุ่มงานเขียนสีเขียว หรือ “กวีนิพนธ์เชิงนิเวศ” ได้ คำตอบคงจะไม่ได้มาง่าย ๆ โดยการอ่านสำรวจอย่างคร่าว ๆ แต่คงต้องผ่านการตั้งสมมติฐานและลงมือศึกษาวิจัยตัวบทดังกล่าวอย่างเอาจริงเอาจัง ภายใต้กรอบแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะ โดยวิธีคิดเช่นนี้ ทำให้ผู้วิจัยให้ความสนใจต่อกวีนิพนธ์ที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่แล้วจำนวนสองเล่มของวีระศักดิ์ ยอดระบำ ได้แก่ “นกเถื่อนเท่านั้นที่จะรู้ว่าฤดูใบไม้ผลิยังจะมา” (2562) และ “เมล็ดพันธุ์เล็ก ๆ มีต้นไม้ใหญ่อยู่ข้างใน” (2561) ทั้งสองเล่มนี้เขียนในรูปของบทกวีไร้ฉันทลักษณ์ หรือ “กลอนเปล่า” สมมติฐานเบื้องต้นของการศึกษาในครั้งนี้ คือ กวีนิพนธ์ทั้งสองเล่มของวีระศักดิ์มีคุณลักษณะสอดคล้องและสามารถจัดอยู่ในหมวดหมู่ของกวีนิพนธ์เชิงนิเวศได้ ประกอบกับเมื่อพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับชีวประวัติของกวีจะเห็นได้ว่า วีระศักดิ์เขียนกวีนิพนธ์ทั้งสองเล่มขณะใช้ชีวิตอย่างสันโดษในท่ามกลางธรรมชาติกลางป่าแม่น้ำเงา เขตรอยต่ออำเภอท่าสองยางจังหวัดตากกับอำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน สุวิชานนท์ รัตนภิมล นักเขียนและนักดนตรีที่ใกล้ชิดกับวีระศักดิ์มากคนหนึ่ง กล่าวว่า ที่หมู่บ้านกลางป่าลึกนี้ วีระศักดิ์ปรับเปลี่ยนชีวิตครั้งใหม่ สู่การปฏิบัติการใช้ชีวิตอย่างกลมกลืนกับธรรมชาติ เขาคิดและค้นหาทางออกชีวิตให้กับยุคสมัยอย่างเข้มข้น จนพบว่าแนวทางที่เป็นไปได้คือการทำงานบนผืนแผ่นดิน ตัดขาดจากสังคมเมือง ทำไร่ ไถพรวนด้วยวิธีการดั้งเดิม เขียนบทกวีบันทึกความคิด กระทั่งเกิดความคิดรวบยอดในช่วงสุดท้ายของชีวิตว่า การเขียนบทกวีที่แท้จริงคือ “การเขียนบทกวีลงบนผืนแผ่นดิน ใช้เมล็ดพันธุ์แทนตัวอักษร งอกงามตามฤดูกาลที่ผันผ่าน” (Rattanaphimon, as cited in Yodrabam, 2018) ในขณะที่วีระศักดิ์ ยอดระบำก็กล่าวถึง วิถีการใช้ชีวิตและการทำงานเขียนกวีนิพนธ์ของตนเองเนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับมุมมองของเขาที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิตที่อิงแอบแนบแน่นอยู่กับธรรมชาติ การตระหนักอย่างลึกซึ้งต่อความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติที่เกิดจากการศึกษาเรียนรู้ด้วยการเอาตัวเอง โดยแทบจะตัดขาดจากโลกภายนอกของสังคมเมืองและอารยธรรมสมัยใหม่ ดังที่เขาได้กล่าวถึงไว้ตอนหนึ่งใน “คำนำทาง”ของหนังสือรวมบทกวี

---

[1] ความหมายอย่างกว้างและทั่วไปที่สุดของงานเขียนธรรมชาติคือ วรรณกรรมทุกรูปแบบที่มีความกังวลเป็นพิเศษต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติ ดังที่โธมัส ลียง (Thomas Lyon) อธิบายไว้ใน This Incomparable Land: A Guide to American Nature Writing (2001) ว่า การเขียนธรรมชาติ “มีสามมิติหลักคือ ข้อมูลประวัติศาสตร์ธรรมชาติ การตอบสนองส่วนตัวต่อธรรมชาติ และการตีความเชิงปรัชญาเกี่ยวกับธรรมชาติ” (หน้า 20) อ้างใน Encyclopedia.com. Nature writing จาก https://www.encyclopedia.com/history/culture-magazines/nature-writing

[2] ตัวอย่างเช่น นวนิยาย เรื่อง หมู่บ้านท่าเข็ญ (2535) บทเพลงแห่งนกกางเขน (2538) พระจันทร์สีเขียว (2543) คนปลูกป่า (2554) เป็นต้น

“เมล็ดเล็ก ๆ มีต้นไม้ใหญ่อยู่ข้างใน” ว่า ;

> สามทศวรรษแล้วที่ดงดอยลึกและผาชัน ดึงดูดผมไว้อย่างเหนียวแน่น กาย-จิต ในรูป-นามหนึ่งได้เข้าสู่และถูกเข้าสู่ คือการขับเคี่ยวหลอมละลาย มันแตกต่างไปจาการเรียนรู้ ไม่ใช่การแสวงหาประสบการณ์
>
> ผมคือการงอกของเมล็ดที่พยายามพัดพาตนไปจากผิวคอนกรีต เพื่อลงสู่ผืนดิน คือเมล็ดหญ้าที่บังเอิญรอดพ้นจากยาคุมหญ้า อาศัยแรงลมปลิวไปตกอยู่ในซอกหลืบของขุนเขา
>
> (Yodrabam, 2018, preface)

ไม่เพียงแต่นิยามตนเองว่า “คือการงอกของเมล็ดของพืชพันธุ์เท่านั้น” แต่ “การงอก” ของวีระศักดิ์ ยอดระบำ ได้ปรากฏอย่างชัดเจนในบทกวีแต่ละบทที่เขาเขียนขึ้นกลางป่าเขาและดอยลึก บทกวีเหล่านี้เปรียบเสมือนตัวตนที่แท้ของเขา จากสมมุติฐานและเหตุผลที่ได้กล่าวมาแล้ว บทความนี้จึงมุ่งศึกษากวีนิพนธ์ทั้งสองเล่มของวีระศักดิ์ ยอดระบำอ ในฐานะกวีนิพนธ์เชิงนิเวศ ตามกรอบแนวคิดของ การวิจารณ์เชิงนิเวศ กวีนิพนธ์เชิงนิเวศ และกวีศาสตร์เชิงนิเวศดังจะได้นำเสนอต่อไป

กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้กรอบทฤษฎีหลัก (The key theoretical frame work) ที่เกี่ยวข้องสามกรอบทฤษฎีด้วยกัน คือทฤษฎีการวิจารณ์เชิงนิเวศ (ecocriticism) แนวคิดเกี่ยวกับกวีนิพนธ์เชิงนิเวศ (ecopoetry) และแนวคิดกวีศาสตร์เชิงนิเวศ (ecopoetics) ซึ่งน่าจะเป็นเป็นกรอบทฤษฎีที่สามารถเปิดทางสู่การทำความเข้าใจกวีนิพนธ์ของวีระศักดิ์ ยอดระบำได้อย่างลึกซึ้งและรอบด้านมากยิ่งขึ้น

การวิจารณ์เชิงนิเวศ เป็นทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นวิธีการที่กว้างขวางสำหรับนักวิชาการด้านวรรณกรรมและวัฒนธรรมศึกษาในการตรวจสอบวิกฤตการณ์ทางนิเวศวิทยาของโลก ผ่านจุดบรรจบกันของวรรณกรรม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ จุดเน้นหลักของการวิจารณ์เชิงนิเวศคือการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลกธรรมชาติในตัวบทวรรณกรรม ทั้งในวิธีการนำเสนอและวิเคราะห์ปัญหาสิ่งแวดล้อม หนึ่งในเป้าหมายหลักในการวิจารณ์เชิงนิเวศ คือการศึกษาว่าบุคคลในสังคมมีพฤติกรรมและปฏิกิริยาต่อธรรมชาติและแง่มุมทางนิเวศวิทยาอย่างไร การวิจารณ์รูปแบบนี้ได้รับความสนใจอย่างมากในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา เนื่องจากความตระหนักทางสังคมที่เพิ่มมากขึ้นต่อปัญหาการทำลายสิ่งแวดล้อม อันเป็นผลมาจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดด ดังนั้นจึงเป็นวิธีการวิเคราะห์และตีความตัวบทวรรณกรรม ซึ่งนำมิติใหม่มาสู่วงการวรรณกรรมและการศึกษาเชิงทฤษฎี (Nambrol, 2016)

ส่วน “กวีนิพนธ์เชิงนิเวศ” เป็นคำศัพท์ที่เกิดขึ้นวงวิชาการวรรณกรรมตะวันตกในช่วงปลายทศวรรษที่ 1990 และกลายเป็นที่รู้จักมากขึ้นในปัจจุบัน เพราะได้รับการอภิปรายถกเถียงในหมู่นักวิชาการและนักเขียน รวมทั้งมีนิตยสารหลายฉบับได้อุทิศเนื้อที่เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่บทกวีเชิงนิเวศ บทกวีประเภทนี้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของงานเขียนในกระบวนทัศน์การวิจารณ์เชิงนิเวศ นักวิจารณ์วรรณกรรมส่วนใหญ่เห็นว่า กวีนิพนธ์เชิงนิเวศมีลักษณะเดียวกับกวีนิพนธ์เกี่ยวกับธรรมชาติแนวดั้งเดิมหรือบทกวีแนวท้องทุ่งชนบท (pastoral poetry) ที่มักพรรณนาภูมิทัศน์ทางธรรมชาติเป็นสำคัญ หรืออาจกล่าวได้ว่า กวีนิพนธ์เชิงนิเวศเป็นส่วนย่อยของบทกวีธรรมชาติแบบดั้งเดิม (Golda, 2019)

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาบทพื้นฐานของกรอบทฤษฎี กวีนิพนธ์เชิงนิเวศเป็นมากกว่าบทกวีที่เขียนถึงธรรมชาติทั่วไป แต่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงและมีเจตจำนงที่ชัดเจนในระดับหนึ่ง เมื่อพิจารณาจากคำนิยามที่นักวิจารณ์เชิงนิเวศหลายคน พยายามให้ความหมายและกำหนดคุณลักษณะบางประการ ดังเช่น ไบรสัน (Bryson,2002, as cited in Massie, 2018) บลูเอล (Buel,1995, pp. 7-8) เอิซเดน (Özden, 2020) และเบอร์ดิเนเซ่น (Berdinesen, 2018) ให้ความหมายว่า กวีนิพนธ์เชิงนิเวศคือบทกวีที่แสดงความชื่นชมต่อการเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่ไม่ใช่มนุษย์ ประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญ คือ

1. กวีนิพนธ์ที่เขียนขึ้นโดยมีมุมมองแบบนิเวศเป็นศูนย์กลาง (Ecocentric) ที่ตระหนักถึงการพึ่งพาอาศัยระหว่างกันของธรรมชาติ แทนที่จะมองว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Anthropocentric) ที่มองว่ามนุษย์ถูกแยกส่วนหรือตัดขาดจากธรรมชาติ

2. กวีนิพนธ์เชิงนิเวศยอมรับและชื่นชมกับสภาพดั้งเดิมของธรรมชาติที่ถูกเชื่อมโยงกับมุมมองแบบนิเวศเป็นศูนย์กลาง ซึ่งตั้งข้อสงสัยว่ามนุษย์ควบคุมธรรมชาติได้จริงเพียงไร

3. กวีนิพนธ์เชิงนิเวศ แสดงให้เห็นประวัติศาสตร์การเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติว่าเป็นอย่างไร

4. กวีนิพนธ์เชิงนิเวศมองและรับรู้ว่าธรรมชาติเป็นกระบวนการที่เป็นพลวัตมากกว่าความคงที่ตายตัว

5. กวีนิพนธ์เชิงนิเวศแสดงออกถึงความกังวลด้านจริยธรรม และตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อความเสียหายของสิ่งแวดล้อมที่มาจากแนวคิดแบบมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ซึ่งเป็นสาระสำคัญที่กวีต้องการสื่อสาร

ในการถกเถียงถึงกวีนิพนธ์เชิงนิเวศ นักวิชาการตะวันตกมักตั้งคำถามว่า กวีนิพนธ์เชิงนิเวศกับกวีนิพนธ์แนวจินตนิยมหรือกวีแนวโรแมนติก (Romanticism) มีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร บทกวีโรแมนติกจัดว่าเป็นกวีนิพนธ์เชิงนิเวศได้หรือไม่ นักเขียนหลายคนได้ปฏิเสธความเห็นที่ว่า บทกวีแนวจินตนิยมเป็นแหล่งที่มาของบทกวีเชิงนิเวศ เพราะมองว่าบทกวีประเภทนี้จะกล่าวถึงเงื่อนไขเฉพาะเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การขยายตัวของความเป็นเมืองและการปฏิวัติทางเกษตรและอุตสาหกรรมในช่วงเวลานั้น แต่ไม่สอดคล้องกับสภาวะของโลกาภิวัตน์สิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน นอกจากนี้แล้วยังละเลยถึงสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมของคนเชื้อชาติอื่นที่ไม่ใช่ชาวตะวันตก ซึ่งมีมุมมองต่อสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างออกไป

นอกจากนี้แล้วขอบเขตเนื้อหาของกวีนิพนธ์เชิงนิเวศในปัจจุบันมีการขยายไปยังประเด็นที่กว้างขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของสตรีและกวีผิวสี การผสมผสานแนวทางในการศึกษาธรรมชาติและนิเวศวิทยา การกล่าวถึงประสบการณ์ของการพลัดถิ่น การกดขี่ภายใต้เงื่อนไขของการเป็นทาสและความยากจนในชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเชื่อมโยงนิเวศวิทยากับเพศสภาวะ ทฤษฎีสตรีนิยมเชิงวิพากษ์และนักทฤษฎีเควียร์ (queer theorists) ได้สร้างแนวทางในการวิพากษ์ความคิดแบบคู่ตรงข้าม ซึ่งมีความเกี่ยวข้องและสนับสนุนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ รวมไปถึงการสร้างความเป็นชาย/หญิง จิตใจ/ร่างกาย สติปัญญา/อารมณ์ และวัฒนธรรม/ธรรมชาติ แต่นักสตรีนิยมเชิงนิเวศและกลุ่มเควียร์กลับมุ่งเน้นไปที่การเปิดเผยให้เห็นว่าการจัดลำดับชั้นได้สนับสนุนการแสวงประโยชน์จากผู้หญิง เพศทางเลือก และธรรมชาติที่ปรากฏในกวีนิพนธ์เชิงนิเวศ ซึ่งอาจมีทั้งการแสดงความชื่นชมต่อธรรมชาติและอุปสรรคที่นักเขียนสตรีต้องเผชิญในสังคมแบบปิตาธิปไตย (Walton, 2018)

สำหรับคำว่า “กวีศาสตร์เชิงนิเวศ” เป็นคำศัพท์ที่แตกแขนงมาจากคำว่า “กวีศาสตร์” (poetics) โดยทั่วไปหมายถึง หลักการ หรือทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษากวีนิพนธ์ พยายามกำหนดลักษณะของกวีนิพนธ์ ประเภท รูปแบบของกวีนิพนธ์ ตลอดจนอุปกรณ์และโครงสร้าง กวีศาสตร์เป็นหลักการที่ควบคุมกำหนดให้กวีนิพนธ์ทำหน้าที่แตกต่างไปจากสิ่งอื่น ศิลปะและเงื่อนไขที่ทำให้กวีนิพนธ์ดำรงอยู่และส่งผลกระทบต่อ

ผู้อ่านหรือผู้วิจารณ์ (Brogan, as cited in Rigby, 2016) เมื่อนักวิชาการด้านกวีนิพนธ์เชิงนิเวศได้สร้างหลักการและแนวทางเฉพาะในการศึกษากวีนิพนธ์เชิงนิเวศ ก็เรียกหลักการดังกล่าวว่า “กวีศาสตร์เชิงนิเวศ” ในฐานะเครื่องมือสำคัญที่ใช้พิจารณาตรวจสอบกวีนิพนธ์เชิงนิเวศโดยเฉพาะ และถือได้ว่าเป็นแนวคิดใหม่ในการศึกษากวีนิพนธ์ โจนาธาน สกินเนอร์ (skinner, 2005) นักวิชาการด้านกวีศาสตร์เชิงนิเวศให้ความหมายของกวีศาสตร์เชิงนิเวศอย่างกว้าง ๆ ว่า เกี่ยวข้องกับการศึกษาขอบเขตระหว่างบทกวี หรือการสร้างสรรค์ทางสุนทรียะใด ๆ กับสภาพแวดล้อมที่กวีนิพนธ์ดังกล่าวได้รับการสร้างสรรค์ขึ้น ส่วน Glossary of Poetic Terms (online) ให้ความหมายกวีศาสตร์เชิงนิเวศ ว่าหมายถึงแนวคิด หลักการในการแต่งคำประพันธ์ที่เชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อม อันเกิดจากความตระหนักรู้เกี่ยวกับนิเวศวิทยาและความกังวลใจในเรื่องภัยพิบัติทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในปลายศตวรรษที่ 20 กวีศาสตร์เชิงนิเวศ เป็นวิธีการแนวสหวิทยาการที่รวมถึงการคิด การเขียนกวีนิพนธ์ที่ผสานหลักทางวิทยาศาสตร์ ทฤษฎี และการค้นหานวัตกรรมในการแต่งบทกวี จึงอาจกล่าวได้ว่ากวีศาสตร์เชิงนิเวศครอบคลุมทั้งแนวคิดในการวิจารณ์งานกวีนิพนธ์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และศิลปะในการแต่งกวีนิพนธ์ที่ยึดสิ่งแวดล้อมเป็นศูนย์กลาง

พิจารณาในแง่นี้ กวีศาสตร์เชิงนิเวศกับกวีนิพนธ์เชิงนิเวศจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด กวีศาสตร์เชิงนิเวศ ในมิติของวรรณกรรมวิจารณ์คือหลักการและระเบียบวิธีที่ใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาตัวบทของกวีนิพนธ์เชิงนิเวศ ซึ่งในแง่หนึ่งก็ดำเนินการไปตามแนวทางการวิเคราะห์ประเมินค่าศิลปะการแต่งการใช้ภาษาตามหลักการของกวีศาสตร์ทั่วไป แต่ต่างกันตรงที่กวีศาสตร์เชิงนิเวศจะให้น้ำหนักต่อการเชื่อมโยงกับนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้อกังวลต่อปัญหาวิกฤตสิ่งแวดล้อมและการนำเสนอแนวคิดเชิงนิเวศสำนึกเป็นสำคัญ ส่วนอีกแง่หนึ่ง กวีศาสตร์เชิงนิเวศจะให้แนวทางและข้อเสนอแนะในการแต่งกวีนิพนธ์ทั่วไปขยายสู่ความเป็นกวีนิพนธ์เชิงนิเวศ หรือกล่าวโดยสรุป กวีศาสตร์เชิงนิเวศ เป็นหลักการแนวคิดและระเบียบวิธีที่ใช้สำหรับศึกษากวีนิพนธ์เชิงนิเวศ ในขณะที่กวีนิพนธ์เชิงนิเวศ เป็นผลงานสร้างสรรค์ (creative writing) ประเภทหนึ่งที่เขียนถึงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยแนวคิดที่มีนัยเชิงนิเวศเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม ทั้งกวีนิพนธ์เชิงนิเวศและกวีศาสตร์เชิงนิเวศต่างก็เป็นส่วนเสริมของการวิจารณ์เชิงนิเวศ และมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด (Franca & Rauscher, 2019) ไม่ใช่กระแสที่แยกจากกัน (Killingsworth, as cited in Ryan, 2019, p. 111)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในระยะครึ่งทศวรรษที่ผ่านมา การศึกษากวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัยในแนวทางของทฤษฎีการวิจารณ์เชิงนิเวศมีปรากฏให้เห็นมากขึ้น แต่การศึกษาอย่างจำเพาะเจาะจงในฐานะกวีนิพนธ์เชิงนิเวศโดยใช้กรอบคิดของกวีนิพนธ์เชิงนิเวศและกวีศาสตร์เชิงนิเวศน่าจะยังไม่ปรากฏอย่างชัดเจนมาก่อน ต่างจากการศึกษาวิจัยในต่างประเทศที่ได้รับความสนใจมานานพอสมควร เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา จึงขอนำเสนอการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษากวีนิพนธ์เชิงนิเวศในต่างประเทศโดยสังเขป ดังนี้

วิทยานิพนธ์ของเบิร์ค (Burke, 2014) เรื่อง From Pastorals to Paterson : Ecology in the Poetry and Poetics of William Carlos Williams. ได้เลือกศึกษากวีนิพนธ์ของ William Carlos Williams ซึ่งเป็นกวีที่เสียชีวิตในปี พ.ศ.2505 อันเป็นปีสำคัญในประวัติศาสตร์ของขบวนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสมัยใหม่ในตะวันตก สิ่งที่น่าสนใจคือกวีผู้นี้มีชีวิตอยู่ก่อนที่จะมีแนวคิดทางนิเวศวิทยาสมัยใหม่จะเกิดขึ้น และเขาตายไปก่อนจะได้ยินคำนี้ด้วยซ้ำ กระนั้นก็ตามวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ก็ชี้ให้เห็นว่างานทั้งหมดของวิลเลียมส์เป็นรากฐานทางปรัชญาและกวีนิพนธ์ที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างธรรมชาติ

กับวัฒนธรรม มนุษย์กับสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ แม้ว่าในระยะเริ่มแรกกวีนิพนธ์ของวิลเลียมส์จะได้รับอิทธิพลจากกวีนิพนธ์ของวอลต์ วิทแมน (Walt Whitman) เพราะเป็นการเขียนเกี่ยวกับธรรมชาติในแนวโรแมนติกเช่นกัน แต่ในระยะต่อมากวีนิพนธ์ของวิเลียมส์ กลับเปลี่ยนมุมมองจากมนุษย์เป็นศูนย์กลางสู่แนวทางของกวีนิพนธ์เชิงนิเวศมากขึ้น ด้วยการมองว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งในระบบวัฏจักรของธรรมชาติ แทนที่จะมองว่ามนุษย์แยกตัวออกจากธรรมชาติ ผู้วิจัยชี้ให้เห็นว่ากวีนิพนธ์เรื่อง Spring and All (1921) รวมถึงในหนังสือมหากาพย์ Paterson ของกวีท่านนี้ แสดงให้เห็นคุณลักษณะของกวีนิพนธ์เชิงนิเวศที่สำคัญอย่างน้อยสามประการคือ 1) ความต่อเนื่องของเสียงกวีเชิงนิเวศ 2) การปฏิบัติต่อ “จินตนาการ” ในฐานะพลังธรรมชาติซึ่งมนุษย์ใช้ในการสร้างงานศิลปะ และ 3) ความคาดหมายของแนวคิดสมัยใหม่เกี่ยวกับ “ท้องถิ่น” ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการใช้ภูมิทัศน์ในรัฐนิวเจอร์ซีย์ อันเป็นบ้านเกิดของเขา ถือได้ว่างานของวิลเลียมส์เป็นต้นแบบของการเขียนกวีนิพนธ์เชิงนิเวศ เมื่อเทียบกับกวีร่วมสมัยในยุคเดียวกัน

การศึกษาในลักษณะนี้มีจุดมุ่งหมายร่วมที่สำคัญคือ การพิจารณาลักษณะของกวีนิพนธ์เชิงนิเวศในกวีนิพนธ์ของกวีเฉพาะบุคคล โดยนำกรอบทฤษฎีกวีศาสตร์เชิงนิเวศเป็นแนวทางในการศึกษา เห็นได้ในบทความเรื่อง The Language of Ecopoetry and the Transfer of Meaning โดย ลอฟลิน (O’Loughlin, 2022) งานชิ้นนี้ได้ศึกษาคุณสมบัติของกวีนิพนธ์เชิงนิเวศบนพื้นฐานแนวคิดที่ว่ากวีไม่ได้เป็นเพียงผู้สังเกตการณ์ภายนอก แต่เป็นผู้มีส่วนร่วมที่แข็งขันภายในชีวมณฑล การศึกษายังเน้นไปที่การเขียนกวีนิพนธ์โดยใช้ทัศนคติเชิงอัตวิสัยในการสัมผัสโลกที่มาจากจิตสำนึกส่วนบุคคล การแสดงน้ำเสียงหรืออารมณ์ที่ก่อให้เกิดบรรยากาศระหว่างคุณลักษณะของสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ของมนุษย์ ผลการศึกษาย้ำว่า กวีนิพนธ์เชิงนิเวศสามารถให้ความหมายในระดับที่เหนือกว่าความหมายโดยตรงของภาษาและสัญญะบนหน้ากระดาษ มีศักยภาพในการเชื่อมช่องว่างระหว่างธรรมชาติกับการเมือง การเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อการอยู่ร่วมกับโลกอย่างยั่งยืน

ทำนองเดียวกับงานของชาลิช (Chalise, 2020) เรื่อง Ecopoetics in Thoreau: Nature Ethics, Life, Purity and Ontology ที่เลือกศึกษากวีนิพนธ์ walden ของธอโร (Henry David Thoreau) ประเด็นสำคัญของการศึกษามุ่งพิจารณาปรัชญาเกี่ยวกับธรรมชาติ แก่นเรื่องสำคัญคือ ธอโรแสดงให้เห็นว่าเขาไม่เห็นด้วยกับสังคมและการเมืองในเวลานั้น แต่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติผ่านมุมมองทางจริยธรรมของปัจเจกบุคคล งานของธอโรจึงมีความเป็นกวีนิพนธ์เชิงนิเวศ เพราะแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติเป็นสำคัญ

บทความเรื่อง How to Preserve Nature through Poetry: Ecopoetry of W. S. Merwin. โดย แต จุน ชา (Tae Jun Cha, 2018). นำเสนอผลการวิเคราะห์บทกวีของเมอร์วิน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแยกโครงสร้างบทกวีของเมอร์วินผ่านมุมมองของกวีนิพนธ์เชิงนิเวศและกวีศาสตร์เชิงนิเวศ ด้วยการวิเคราะห์ว่าบทกวีได้แสดงให้เห็นสถานการณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างไร การศึกษานี้พิจารณาแง่มุมต่าง ๆ ของกวีนิพนธ์ของเมอร์วิน ที่สามารถอธิบายได้ว่าเป็นบทกวีเชิงนิเวศ ผู้วิจัยได้เชื่อมโยงบทกวีต่าง ๆ กับการกระทำและสถานการณ์สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจริง และได้ข้อสรุปว่ากวีนิพนธ์เชิงนิเวศไม่ได้จำกัดขอบเขตแค่วรรณคดีเท่านั้น แต่ยังรวมถึงในสถานการณ์ชีวิตจริงด้วย

บทความวิจัยเรื่อง Entangled Species: The Inclusive Posthumanist Ecopoetics of Juliana Spahr โดย เวลช์ (Welch, 2014) ได้ศึกษารวมบทกวีชุด Well That There Now (2011) ของจูเลียนา สปาห์ร์ ซึ่งมีความเป็นกวีนิพนธ์เชิงนิเวศที่ชัดเจน การศึกษาได้ชี้ประเด็นเกี่ยวกับจริยธรรมหลังมนุษยนิยม (Posthumanism) อันเป็นประเด็นที่ค่อนข้างทันสมัย ผู้วิจัยเห็นว่า กวีนิพนธ์เชิงนิเวศของสปาห์ร์ มีส่วนในการส่งเสริมจริยธรรมหลังมนุษยนิยม โดยการแต่งบทกวีที่ใช้รูปแบบที่ซับซ้อนของธรรมชาติ

บทกวีที่จำลองพื้นที่ในการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับผู้อื่น รวมถึงการตอบสนองช่วงเวลาในยุคโลกาภิวัตน์ ลัทธิจักรวรรดินิยมทางเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งกวีได้ตรวจสอบผ่านการใช้ภาษาที่แสดงถึงความตระหนักในความเชื่อมโยงระหว่างตนเองกับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม งานวิจัยยังให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์กลวิธีการแต่งที่หลากหลาย มีลักษณะความเป็นลูกผสม (hybrid) อาทิ การเขียนแบบร้อยแก้วเชิงสืบสวน บทกวีเชิงสร้างสรรค์ บทกวีร้อยแก้ว หรือแม้แต่ภาพถ่าย แผนภาพ ฯลฯ เพื่อแสดงให้เห็นถึงจุดตัดกันเชิงระบบของสิ่งมีชีวิตทั้งหมดกับสิ่งที่ไม่มีชีวิต ตามมุมมองของแนวคิดหลังมนุษยนิยม ที่ยืนยันถึงจุดบรรจบกันระหว่างมนุษย์ เครื่องจักรกลและสัตว์ ท้ายสุดผู้วิจัยย้ำว่าบทกวีของสปาร์ห์ชี้ให้เห็นแนวทางและวิธีอยู่ร่วมกันด้วยความเคารพและคำนึงถึงเผ่าพันธุ์อื่น และกระตุ้นให้ยอมรับการมีอยู่ของเราในความสัมพันธ์และอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น สิ่งอื่น ที่ไม่เฉพาะเพียงมนุษย์เท่านั้น

จากตัวอย่างการศึกษาที่นำเสนอโดยสังเขป น่าจะทำให้เห็นแนวทางการศึกษากวีนิพนธ์เชิงนิเวศทั้งในแง่ของการวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบคุณลักษณะทั่วไป การเปิดประเด็นและแง่มุมใหม่ ๆ ของกวีนิพนธ์เชิงนิเวศที่สอดคล้องการศึกษาวรรณกรรมตามแนวทางการวิจารณ์เชิงนิเวศ ซึ่งในบทความนี้ จะได้นำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ตีความกวีนิพนธ์ทั้งสองเล่มของ วีระศักดิ์ ยอดระบำ เพื่อนำไปสู่การตอบคำถามว่ากวีนิพนธ์ของเขามีสารัตถะสำคัญอย่างไร และสอดคล้องกับคุณลักษณะของกวีนิพนธ์เชิงนิเวศหรือไม่

ผลการศึกษา

1. สารัตถะสำคัญในกวีนิพนธ์ของวีระศักดิ์ ยอดระบำ

กวีนิพนธ์ของวีระศักดิ์ ยอดระบำทั้งสองเล่ม เขียนขึ้นในช่วงเวลาต่างกัน เล่มแรก “นกเถื่อนเท่านั้นที่รู้ว่าฤดูใบไม้ผลิยังจะมา” เป็นรวมบทกวีที่เขียนระหว่างปี พ.ศ.2523-2529 ตีพิมพ์รวมเล่มครั้งแรกในปี พ.ศ.2530 และพิมพ์ครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2562 ส่วน “เมล็ดเล็กเล็กมีต้นไม้ใหญ่อยู่ข้างใน” พิมพ์รวมเล่มในปี 2561 หลังการเสียชีวิตของเขาเพียงไม่กี่เดือน

กวีนิพนธ์ชุด “นกเถื่อนเท่านั้นที่รู้ว่าฤดูใบไม้ผลิยังจะมา” ประกอบด้วยบทกวีไร้ฉันทลักษณ์หรือที่เรียกอย่างไม่เป็นทางการว่า “กลอนเปล่า” จำนวน 38 เรื่อง อาจกล่าวได้ว่า กวีนิพนธ์เล่มนี้บอกเล่าถึงที่มาที่ไปเชิงอัตชีวประวัติของวีระศักดิ์ ยอดระบำ จากบาดแผลและความล้มเหลวของการเป็นนักปฏิวัติต่อสู้ทางการเมือง หลังจากการเข้าร่วมขบวนการปฏิวัติของนักศึกษาปัญญาชนหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 กวีนิพนธ์เล่มนี้ได้สะท้อนให้เห็นตัวตน อุดมการณ์และความคิดของวีระศักดิ์อย่างแจ่มชัด ในฐานะนักต่อสู้ผู้ใฝ่หาอิสรภาพของชีวิต ซึ่งดูเหมือนเขาจะนิยามตนเองว่าคือ “นกสีเหลือง”[3] ตัวหนึ่ง นักปฏิวัติที่เต็มไปด้วยบาดแผลแต่กลับกอบกู้จิตวิญญาณของตนด้วยการปฏิเสธแบบแผนการใช้ชีวิตในอารยธรรมเมืองและทุนนิยมด้วยการหวนคืนสู่ธรรมชาติ ทำการเพาะปลูกและดำรงชีวิตเรียบง่าย สมถะ ในป่าเขาอย่างกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวกับวิถีของธรรมชาติ ซึ่งเปรียบเสมือน “ฤดูกาลใหม่” ของชีวิต ดังที่เขาเขียนไว้ในบทกวีชื่อ “ฟ้ากว้างยังต้อนรับนกสีเหลืองทุกตัวบินไปสู่ฤดูกาลใหม่” ที่กล่าวถึงการเข้าร่วมขบวนการต่อสู้เพื่อเรียก

---

[3] “นกสีเหลือง” คำนี้ปรากฏเป็นครั้งแรกในบทเพลงชื่อ “นกสีเหลือง” ขับร้องโดยวง “คาราวาน” ประพันธ์คำร้องโดย วินัย อุกฤษณ์ โดยได้รับแรงบันดาลใจจากการต่อสู้ทางการเมืองของปัญญาชน นิสิต นักศึกษาในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 มีเนื้อเพลง ดังนี้

กางปีกหลีกบินจากเมือง	เจ้านกสีเหลืองจากไป
เจ้าบินไปสู่เสรี	บัดนี้เจ้าชีวาวาย
ฮือ ฮือ	
เจ้าเหิรไปสู่ดวงดาว	เมฆขาวถามเจ้าคือใคร
อาบปีกด้วยแสงตะวัน	เจ้าฝันถึงโลกสีใด
ฮือ ฮือ	
จงบินไปเถิดคนกล้า	ความฝันสูงค่ากว่าใด
เจ้าบินไปจากรวงรัง	ข้างหลังเขายังอาลัย

ร้องประชาธิปไตยของคนหนุ่มสาวในช่วงปี พ.ศ.2516 – 2519 ว่าเปรียบเสมือนการนอนหลับฝัน แต่เมื่อตื่นขึ้นมา ก็พบว่าโลกแห่งความจริงปรากฏอยู่เบื้องหน้า

เพียงม่านแห่งกาลเวลาถูกฉีกกระชาก
ท้องฟ้าฤามืดมิด
เพียงเวทีละครพังทลายลง
ไม่อาจทำให้ดาวบนฟ้าร่วงหล่น
เมื่อสายหมอกเช้าถูกแสงแดดแผดเผา
จงหายไปกับทิวา
เมื่อคนนอนหลับตื่นจากฝัน
ชีวิตที่เป็นจริงจึงบังเกิด
นักเดินทาง
คนกล้าหาญ
เวลาของเรายังไม่หมด

(Yodrabam, 2019, pp. 28-29)

การเดินทางครั้งใหม่ คือการพร้อมที่จะเรียนรู้ธรรมชาติ ผืนแผ่นดิน ถอดบทเรียนทั้งในอดีตและช่วงเวลาขณะนั้น ถ่ายทอดออกมาผ่านบทกวี เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมจะเห็นการนำเสนอภาพร่างที่ทับซ้อนกันระหว่างตัวตนของกวีนักต่อสู้ผู้ยึดมั่นในอุดมการณ์ ความสัมพันธ์กับโลกธรรมชาติและผลงานกวีนิพนธ์

สำหรับกวีนิพนธ์ชุด “เมล็ดเล็กเล็กมีต้นไม้ใหญ่อยู่ข้างใน” เป็นการรวมบทกวีสืบเนื่องต่อจากเล่มก่อน บทกวีทั้งหมดในหนังสือเล่มนี้ ฉายชัดให้เห็นพัฒนาการทางความคิด การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ การใช้ชีวิตที่นำไปสู่ตัวตนใหม่ของวีระศักดิ์ ยอดระบำ ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็น “ตัวตนเชิงนิเวศ” อย่างสมบูรณ์แบบ ในบทกวีเรื่อง “โลกที่ตายแล้ว” เราได้เห็นวิถีคิด วิถีดำเนินชีวิตและปณิธานในโลกใหม่ของเขาอย่างชัดเจน

ทิ้งตัวหนังสือกลับไปสู่โลกดั้งเดิม
ออกไปทำงานกลางแจ้ง ฝึกฝนตนเอง
ในความเรียบง่าย ในความสงบ
ปิดตา ปิดหู ปิดปาก
อยู่กับต้นไม้ดั้งเดิม อยู่กับต้นหญ้าธรรมดา

(Yodrabam, 2018, p. 46)

การใช้ชีวิตในโลกใหม่ วิถีใหม่ ไม่ได้สวยงามแบบการมองโลกของกวีแนวโรแมนติก แต่เขาต้องเผชิญหน้ากับความท้าทายใหม่ ๆ ที่สร้างแรงกดดันสารพัด โดยเฉพาะกับอนาคตของคนในครอบครัว อนาคตของลูก ๆ ที่ต้องมาใช้ชีวิตตัดขาดจากสังคมภายนอก เราได้เห็นความซื่อสัตย์ แน่วแน่ต่อการเลือกของเขา แม้จะต้องอธิบายอย่างยากลำบากต่อสมาชิกในครอบครัว และแม้แต่มิตรสหาย ดังบางตอนในบทกวีชื่อ “ลูกทุกคน”

หนทางที่เรากำลังดำเนินอยู่นี้ พ่อไม่ใช่ผู้สร้าง
มีคนเดินไปก่อนเราหลายร้อยหลายพันปีมาแล้ว
พ่อได้เรียนรู้ ศึกษามาจากครูเหล่านั้น
เกือบยี่สิบปีมาแล้วที่เราช่วยกันออกแบบ
ถากถางสร้างผืนแผ่นดินนี้
ค้นพบแล้วว่า
เงินไม่ใช่เครื่องมือสำคัญสำหรับงานของเรา
จิตนาการ การหยั่งรู้ คือเครื่องมือที่สำคัญที่สุด
นี่คือต้นทุนทางปัญญาที่ธนาคารไม่มีให้กู้
พ่อได้สิ่งนี้มาจากพื้นที่ชีวิตนอกห้องเรียน
เมล็ดพืช แสงแดด ลมฟ้าอากาศ ผืนดิน ต้นไม้
ล้วนมีอยู่ทั่วไป
มีดพร้า จอบขวานก็สามารถหาซื้อได้
แต่การหยั่งลึกสู่ภายใน
กำเนิดขึ้นได้เฉพาะผู้ที่มุ่งมั่นต่อหนทางอย่างแท้จริง

(Yodrabam, 2018, p. 50)

บทกวีอีกหลายชิ้นได้สะท้อนให้เห็นความกดดันลึก ๆ ในลักษณะนี้ และวีระศักดิ์ก็พยายามอธิบายให้เหตุผล เพราะในสายตาของผู้คนทั่วไป แนวทางใหม่ที่เขาเลือกดูเหมือนจะสุดโต่งอยู่ไม่น้อย อย่างไรก็ตามด้วยความมุ่งมั่นอย่างแรงกล้าและเด็ดเดี่ยว เขาก็ได้พบคำตอบที่ทรงคุณค่า ถ่ายทอดผ่านบทกวีบทแล้วบทเล่า พร้อมกับที่ “ตัวตน” แบบใหม่ของเขาได้เกิดขึ้น ดังที่เขากล่าวถึงไว้ในบทกวีชื่อ “ฉันคือบทกวี”

ฉันคือบทกวี
เมล็ดจากต้นธารเถื่อน
รากหยั่งดิน
ต้น กิ่ง ก้าน ใบ หยั่งฟ้า
ไม่ใช่คำกวี ไม่ใช่หน้ากระดาษ
ไร้อักษร ไร้ภาษา
เมล็ดเล็ก ๆ ที่ห่อหุ้มป่าใหญ่
อยู่ในฉัน
อยู่ในเธอ

(Yodrabam, 2018, p. 79)

2. กวีนิพนธ์ของวีระศักดิ์ ยอดระบำ ในฐานะกวีนิพนธ์เชิงนิเวศ

การวิเคราะห์เชิงนิเวศ ไม่ว่าจะกระทำกับตัวบทวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดี สารคดี กวีนิพนธ์ และรวมถึงตัวบททางวัฒนธรรม อาทิ บทเพลง ดนตรี ภาพยนตร์ ละครซีรีส์ วิดีโอเกมส์ ฯลฯ มีแก่นกลางสำคัญในการวิเคราะห์โดยการตรวจสอบ ค้นหา จิตสำนึกเชิงนิเวศ (ecological consciousness)[4]

[4] ความรู้สึกเชื่อมโยงกับโลกในระบบนิเวศ ซึ่งรวมถึงสิ่งมีชีวิตทั้งหมด—พืช สัตว์ และแม้แต่จุลินทรีย์ เช่น ไวรัส

ในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลกธรรมชาติที่ซ่อนแฝงอยู่ในเนื้อหาสาระของตัวบทที่ศึกษา บนพื้นฐานของโลกทัศน์เชิงนิเวศที่ยึดเอานิเวศเป็นศูนย์กลาง (ecocentrism) ในขณะเดียวกันก็เชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรม นิเวศวิทยา จริยธรรมด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือเป็นประเด็นที่สำคัญของการวิเคราะห์เชิงนิเวศ ที่เน้นความรับผิดชอบทางจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศของโลกที่เปราะบางในปัจจุบัน

โดยกรอบความคิดนี้เมื่อนำมาพิจารณาตรวจสอบกวีนิพนธ์ทั้งสองเล่มของวีระศักดิ์ ยอดระบำ พบว่า ทั้ง “นกเถื่อนเท่านั้นที่รู้ว่าฤดูใบไม้ผลิยังจะมา” และ“เมล็ดพันธุ์เล็กเล็กมีต้นไม้ใหญ่อยู่ข้างใน” มีความสอดคล้องกับคุณลักษณะของกวีนิพนธ์เชิงนิเวศอย่างชัดเจน เพราะกวีได้สื่อแสดงให้เห็นมโนทัศน์สำคัญต่อธรรมและสิ่งแวดล้อมหลายประการ ดังนี้

1. การยอมรับในความยิ่งใหญ่และมีอิสระของธรรมชาติ วีระศักดิ์ ยอดระบำ เป็นนักเรียนรู้ สังเกตความเป็นไปของธรรมชาติและตระหนักว่า ธรรมชาตินั้นยิ่งใหญ่ มีพลังและไม่ใช่ทรัพย์สมบัติของใคร เพราะความเชื่อมั่นดังกล่าวทำให้เขาต้องหันเหชีวิตครั้งยิ่งใหญ่ โดยการผละทิ้งอารยธรรมโลกสมัยใหม่หวนกลับคืนสู่อ้อมกอดของธรรมชาติ ด้วยความเชื่อมั่นว่าเป็นการเลือกที่ถูกต้อง เช่นเดียวกับที่เขานิยามตนเองว่า “คือพืชพันธุ์แห่งอิสระ” ดังที่เขียนไว้ในบทกวีชื่อ “พืชอิสระ”

เหมือนต้นไม้ทุกต้นบนภูเขา
เหมือนต้นหญ้าทุกต้นในทุ่งหญ้า
ยอดที่พุ่งสูงขึ้นสู่ท้องฟ้า
ยอดที่พุ่งสูงขึ้นรับแสงตะวัน
ไม่ใช่ทรัพย์สมบัติของประเทศ
ฉันคือคน
ความเป็นคน
พืชพันธุ์อิสระแห่งแผ่นดิน

(Yodrabam, 2019, p. 31)

เช่นเดียวกับบทกวีที่ชื่อว่า “คือแม่น้ำขบถ”และ “คิดถึงฝั่งสาละวิน” จะเห็นการเชื่อมโยงตนเองกับภาวะของธรรมชาติ วีระศักดิ์นิยามตนเองว่าเป็นอิสระ เหมือนสภาวะดั้งเดิมของธรรมชาติ

เก็บความใฝ่ฝันของคุณให้อบอุ่น
จงเดินทางไกลเหมือนแม่น้ำ
ไม่สยบต่อการขัดขวาง
จากสายธารหิมะแห่งธิเบต
พังทลายขุนเขานับพันเทือก
ออกสู่ทะเล

(Yodrabam, 2019, p. 22)

บทกวีทั้งสองชิ้นที่ยกมาเป็นตัวอย่าง จะเห็นได้ว่าวีระศักดิ์ใช้ ต้นไม้ ต้นหญ้า และแม่น้ำสาละวิน เป็นภาพแทนของธรรมชาติและความเป็นอิสระของตนเอง

2. การมองโลกอย่างปฏิสัมพันธ์ โลกดำรงอยู่ด้วยการผสานกันของสายใยแห่งชีวิต ซึ่งถือเป็นทัศนะที่สำคัญประการหนึ่งของโลกทัศน์เชิงนิเวศ (ecological worldview) นั่นคือการมองโลกอย่างปฏิสัมพันธ์ คาปรา (Capra,1997, as cited in Plessis & Brandon, 2015, p. 6) เห็นว่าโลกทัศน์เชิงนิเวศคือความเข้าใจในธรรมชาติและกระบวนการของมันที่เป็นระบบของการเชื่อมต่อ ปฏิสัมพันธ์และพึ่งพากันและกัน ในกวีนิพนธ์ทั้งสองเล่มของวีระศักดิ์ ยอดระบำ มีบทกวีหลายบทที่แสดงให้เห็นทัศนะในการมองธรรมชาติที่สอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าว ทั้งหมดเกิดจากการสังเกต เรียนรู้และการได้ใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติ ป่าเขาและแม่น้ำ ดังปรากฏในบทกวีชื่อ สายใย, วงจร,คืนดีกและเยื่อใย จะเห็นได้ว่า ชื่อบทกวีทั้งสามบทนี้เขาใช้คำว่า “สายใย,เยื่อใย” เพื่อแสดงถึงความเชื่อมโยง สัมพันธ์กันของธรรมชาติในระบบนิเวศ ใช้คำว่า “วงจร” แสดงถึงระบบของนิเวศ ชุดคำเหล่านี้เป็นแก่นความคิดสำคัญที่กวีได้ตระหนักรู้และเข้าใจในบทกวีชื่อ “สายใย” วีระศักดิ์มองว่าสรรพสิ่งล้วนมีชีวิต ในความหมายว่าทุกอย่างในโลกใบนี้ ล้วนมีปฏิสัมพันธ์และเกี่ยวโยงกัน

มีชีวิต,
หรือไม่มีชีวิต
สิ่งใดเล่าที่ไม่มีชีวิต
จากต้นธารแห่งธรรมชาติ
หยาดเหงื่อและไฟฝัน
กลมกลืนเป็นชีวิต,
ฉันคือต้นพืชเล็ก ๆ ต้นหนึ่ง
บนโลกนี้เท่านั้น

(Yodrabam, 2019, pp. 66-67)

3. การมองว่าโลกมีความเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงและเป็นพลวัต เป็นทัศนะที่เด่นชัดอีกประการหนึ่งในกวีนิพนธ์ของวีระศักดิ์ ยอดระบำ การมองโลกในมิตินี้ เห็นว่าแม้แต่ปรากฏการณ์ที่ดูเหมือนถาวรก็ยังต้องเผชิญกับความผันผวนอย่างต่อเนื่องและเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับจุลภาคและระดับมหภาค เมื่อการเปลี่ยนแปลงเล็กๆ น้อยๆ เหล่านี้มาถึงจุดที่แน่นอนหรือถึงขั้นวิกฤติ จะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในเชิงระบบการเปลี่ยนแปลงยังเป็นสิ่งที่คาดเดาไม่ได้ และย้อนกลับไม่ได้ เนื่องจากธรรมชาติมีความซับซ้อน (Plessis & Brandon, 2015, p. 6) บทกวีชื่อ “งอกงามจากสิ่งใด” ในรวมกวีนิพนธ์ “เมล็ดเล็กเล็กที่มีต้นไม้อยู่ข้างใน” นำเสนอมุมมองในลักษณะนี้อย่างเด่นชัด

ความมั่นคงไม่ใช่รูปทรงของจักรวาล
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ไม่มีในภาษาของดวงดาว
แข็งแกร่งจึงทลายลงโดยเปราะบาง
.....
สายใยแปรปรวน ลมเคลื่อนไหว
อุณหภูมิเปลี่ยนแปลง
สรรพสิ่งไม่หยุดนิ่งในรูป

ควบคุมไม่ได้ กำหนดไม่ได้
การควบคุมจึงพังทลายลงทุกครั้ง
การกำหนดถูกยกเลิกและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา
ต้นธารจักรวาล
ไม่ใช่ระเบียบกฎเกณฑ์เส้นตรง
คดเคี้ยวกวน ยุ่งเหยิง
ละเอียด อ่อนไหว เปราะบาง
โยงใย เกี่ยวพัน
สิ่งซึ่งดวงตาธรรมดามองไม่เห็น

(Yodrabam, 2018, pp. 138-140)

บทกวีบทนี้มีความลึกซึ้งกว้างไกล กล่าวถึงกฎของธรรมชาติและการดำรงอยู่ของจักรวาล สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมเรื่องกฎไตรลักษณ์ ที่กล่าวถึงการเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป มีลักษณะวิภาษวิธี กวีทัศนะของ วีระศักดิ์ ยอดระบำนั้นมีความลึกซึ้งใสนระดับปรัชญาและเป็นสากลโดยแท้จริง

4. การต่อต้านระบบคิดที่ยึดเอามนุษย์เป็นศูนย์กลาง และเชิดชูระบบคิดแบบนิเวศเป็นศูนย์กลาง ที่เห็นว่า มนุษย์คือส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ ไม่ได้เหนือกว่าสิ่งมีชีวิตสายพันธุ์อื่น มุมมองต่อความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติของวีระศักดิ์จึงเป็นวิธีคิดแบบคู่ตรงข้ามระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ เมืองกับป่า ความทันสมัยกับสภาพดั้งเดิมของธรรมชาติ เขาต่อต้านและไม่ประนีประนอมกับวิถีทันสมัยและวัฒนธรรมบริโภคนิยมอย่างสุดโต่งซึ่งน้อยคนนักที่จะยึดมั่นและทำได้อย่างเขา จึงไม่แปลกที่บทกวีหลายบทในหนังสือรวมกวีนิพนธ์ทั้งสองเล่มปรากฏร่องรอยความคิดดังกล่าวอย่างชัดเจน

บทกวีชื่อ “จะหยั่งรากได้อย่างไร” นำเสนอทัศนะเชิงเหยียดหยันต่อวิถีความทันสมัย การยึดมั่นอยู่กับความรู้ที่เปรียบเสมือนขยะและมายาภาพอันจอมปลอมของวิถีมนุษย์สมัยใหม่

ฉันอยากบอกเธอ
แต่ในรูหูของเธอเต็มไปด้วยขยะความรู้
ฉันอยากบอกเธอ
แต่ในสมองของเธอเต็มไปด้วยขยะความคิด
ดวงตาของเธอมีแต่มายาภาพ
ความรู้สึกของเธอสับสนปนเปื้อนสิ่งจอมปลอม
จะหยั่งรากถึงความจริงแท้ได้อย่างไร
.....
การตรัสรู้ของทุกศาสนา
กำเนิดจากดิน-ฟ้า
บนกองเงินกองทอง
มีแต่ความโง่เท่านั้นที่งอกงามขึ้น

(Yodrabam, 2018, pp. 138-140)

5. ทัศนะที่มองว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืนและพึ่งพาอาศัยกันและกัน ประสบการณ์ในการเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ในป่าเขาร่วมกับพี่น้องชนเผ่าปกากะญออย่างใกล้ชิด ทำให้วีระศักดิ์ ยอดระบำเข้าใจอย่างลึกซึ้งในวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวว่าสามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างกลมกลืน ป่าเขาเปรียบเสมือนมาตุภูมิของพวกเขา เป็นที่พึ่งพาอาศัย ท่าทีของวีระศักดิ์นั้นเต็มไปด้วยความชื่นชมและศรัทธาในวิถีชีวิตอันเรียบง่ายและเก่าแก่นี้ ดังที่เขานำเสนอไว้ในบทกวี “เสียงร้องของชนเผ่า ปกากะญอ” ว่า

ทั่วผืนแผ่นดิน เหนือทุ่งภูเขาผีปันน้ำ
สู่เทือกถนนธงชัย จรดตะนาวศรี
คือหมู่บ้านแห่งพี่น้องข้า
ตามเส้นทางเล็ก ๆ นับพันบนภูเขา
รอยเท้าของข้าเยียบย่ำมากกว่าใคร
.....
ชีวิตของข้า
งอกงามมาจากผืนดินและสายน้ำ
โรงเรียนของปกากะญอคือวันและคืน
คือฤดูกาลบนโลกของภูเขา
คือความรัก คือครอบครัว
คือป่า ทุ่งไร่ ฝูงสัตว์และความฝัน

(Yodrabam, 2019, pp. 53-54)

สำหรับวีระศักดิ์ แม้จะเป็นบุคคลภายนอกที่เลือกไปใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมอย่างกลุ่มปกากะญอ แต่เขากลับเรียนรู้และหลอมรวมตัวเองให้กลมกลืนกับคนกลุ่มนี้ ทั้งในพฤติกรรมการแสดงออกและจิตวิญญาณ บทกวีของเขาจึงเลือกที่จะเป็นปากเสียงแทนคนชายขอบทางชาติพันธุ์กลุ่มนี้เสมอมา เช่นเดียวกับบทกวีชื่อ “นายพรานแห่งมูวาตู” และ “บทเพลงแห่งภูเขา” ที่แสดงน้ำเสียงชื่นชมและรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกับพี่น้องปกากะญอ “พี่น้องปกากะญอ มีความสุขกับชีวิตที่ยากไร้” (Yodrabam, 2019, p.51)

6. ธรรมชาติคือครู การเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางธรรมชาติของวีระศักดิ์ ยอดระบำ ไม่ใช่การเข้าไปรุกล้ำพื้นที่ป่าเพื่อเพาะปลูกสร้างรายได้เฉกเช่นเกษตรกรทั่วไป แต่เป็นการเลือกที่จะเข้าไปศึกษาเรียนรู้จากธรรมชาติ การใช้ชีวิตอย่างเสรีโดยหันหลังให้กับวิถีของความทันสมัยทางโลกตามอุดมคติของเขา ทำให้เขาได้เรียนรู้และตระหนักว่าธรรมชาตินั้นคือหนังสือเล่มใหญ่ ที่เต็มไปด้วยบทเรียนชีวิตอันหลากหลายให้ศึกษา

การเรียนรู้ที่แท้จริง
อยู่นอกห้องสี่เหลี่ยม- นอกโรงเรียน
นอกศาสนา คือศาสนาที่แท้จริง
ภาษาแห่งความจริง พ้นไปจากภาษา
ไม่รู้นั่นแหละคือรู้

(Yodrabam, 2018, p. 49)

ด้วยแนวคิดนี้ จึงไม่แปลกที่วีระศักดิ์ได้ปฏิเสธการศึกษาในระบบโรงเรียน เพราะเห็นว่า เป็นการจัดการศึกษาที่ล้มเหลว ผลผลิตจากการศึกษาระบบโรงเรียนไม่สามารถสร้างคนให้มีคุณภาพ ไม่ว่าจะเป็นแพทย์ที่รักษาคนไข้ไม่หาย นักเศรษฐศาสตร์ที่ไม่มีปัญญาแก้ปัญหาเศรษฐกิจนักการเมือง นักปกครองและนักกฎหมายที่ล้มเหลวในการบริหารบ้านเมือง ที่สำคัญคนมีการศึกษาก็เป็นตัวการสำคัญในการสร้างสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ เกิดภาวะโลกร้อน แต่เขาเห็นว่าโรงเรียนอยู่ในตัวเรา และโลกธรรมชาติคือมหาวิทยาลัยของชีวิต ดังที่เขาเขียนไว้บทกวีชื่อ “ลูก ๆ ทุกคน”

ไม่ต้องไปโรงเรียนที่ไหนในโลก
เพราะมีโรงเรียนที่ดีที่สุดอยู่แล้ว
โรงเรียนอยู่ในตัวเรา
อยู่ในทุกสิ่งทุกอย่างที่เราใช้ชีวิต
ผืนดิน ป่า ภูเขา มีทุกวิชาให้ค้นคว้า
.....
ลูกของพ่อทุกคนคุ้นเคยกับการใช้แรงงานในชีวิตประจำวัน
ฝึกนรับผิดชอบตัวเอง คุ้นเคยกับการงานในไร่ในนา
การใช้ชีวิตในป่า เริ่มอ่านเขียนหนังสือด้วยตัวเอง
นี่คือการศึกษาเรียนรู้ตามธรรมชาติ
พื้นฐานสำคัญของการเป็นคน

(Yodrabam, 2018, pp. 50-54)

7. การตอกย้ำถึงภยันตรายของการทำลายธรรมชาติและการสร้างนิเวศสำนึก บทกวีของวีระศักดิ์ ไม่อาจนับได้ว่าเป็นกวีนิพนธ์เชิงนิเวศได้อย่างสมบูรณ์แบบ หากปราศจากการนำเสนอให้เห็นความวิตกกังวลเกี่ยวปัญหาการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยมนุษย์ และการสร้างนิเวศสำนึกที่อยู่บนพื้นฐานจริยธรรมสิ่งแวดล้อม บทกวีของวีระศักดิ์ ยอดระบำได้ทำหน้าที่นี้อย่างสมบูรณ์แบบด้วยการวิพากษ์อย่างรุนแรงต่อการทำลายธรรมชาติเพื่อผลประโยชน์ของมนุษย์และการบริโภคเกินจำเป็น ขณะเดียวกันเขาแสดงทัศนะต่อต้านอย่างสุดโต่งต่ออารยธรรมของเมืองใหญ่ ระบบทุนนิยมและบริโภคนิยม บทกวีเรื่อง “ฉากสุดท้าย” เป็นหนึ่งในบทกวีที่กล่าวถึงเรื่องนี้

เมื่อมนุษย์กำเนิดมา
จักรวาลได้สร้างทุกสิ่งทุกอย่างไว้ให้แล้ว
ดวงอาทิตย์ให้แสงสว่างเป็นกลางวัน
ให้ความมืดเป็นกลางคืน
ดาวดวงนี้คือสวรรค์
ภูเขาสูง ทุ่งราบกว้างไกล สุดขอบฟ้า
ป่าอุดมสมบูรณ์ ทะเลดงาม แผ่นดินร่ำรวย
แม่น้ำ ลำธาร สายฝนชื่นฉ่ำอากาศมีชีวิต
มีธัญพืช ผักผลไม้เป็นอาหาร
มีฝ้าย มีเส้นใยไว้ถักทอเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม

หมุนเวียนฤดูกาลให้เพาะปลูก เก็บเกี่ยว
ดาวดวงนี้คือโรงเรียนของทุกชีวิต
คือบ้านของพืชและสัตว์
คือฝันที่เป็นจริง
แต่วันนี้ดาวกำลังดับแสง ผุพัง ล่มสลาย
สกปรก เป็นพิษ อันตราย
เจ็บป่วยระยะสุดท้าย

(Yodrabam, 2018,pp. 76-77)

8. การนิยามตัวตนเชิงนิเวศ วีระศักดิ์ ยอดระบำ เป็นกวีที่ยึดมั่นและแน่วแน่ในวิถีทางที่ตนเองเลือก นั่นคือการใช้ชีวิตอยู่ร่วมและพึ่งพาธรรมชาติ ที่สวนทางกับกระแสของการพัฒนาและความก้าวหน้าของสังคม ซึ่งน้อยคนนักที่จะทำได้ บทกวีหลายบทของเขาในกวีนิพนธ์ทั้งสองเล่ม ได้ประกาศอย่างชัดเจนถึงตัวตนเชิงนิเวศ (The ecological identity) ของตัวเอง แสดงออกโดยผ่านบทกวีเพื่อที่จะบอกว่าเขาอยู่ที่ไหน รู้ว่าสรรพสิ่งกำเนิดมาจากที่ใด รู้วิธีที่จะเชื่อมโยงกับโลก และตระหนักในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลกธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังตัวอย่าง ในบทกวีชื่อ “หญ้า” เขานิยามตัวเองว่า “ข้าคือหญ้า คือธรรมชาติ ดอกไม้และแพรพรรณ (Yodrabam, 2019, p. 72) ในบทกวีชื่อ “พืชอิสระ” เขานิยามตนเองว่าเป็น “พืชพันธุ์อิสระแห่งแผ่นดิน” ดังตัวอย่าง

เหมือนต้นไม้ทุกค้นบนภูเขา
เหมือนต้นหญ้าทุกต้นในทุ่งหญ้า
ยอดที่พุ่งขึ้นสู่ท้องฟ้า
ยอดที่พุ่งขึ้นรับแสงตะวัน
ไม่ใช่ทรัพย์สมบัติของประเทศ
ฉันคือคน
ความเป็นคน
พืชพันธุ์อิสระแห่งแผ่นดิน

(Yodrabam, 2018, p. 31)

บทสรุป

รวมกวีนิพนธ์ “นกเถื่อนเท่านั้นที่รู้ว่าฤดูใบไม้ผลิกำลังจะมา” และ “เมล็ดเล็ก ๆ มีต้นไม้ใหญ่อยู่ข้างใน” ของวีระศักดิ์ ยอดระบำ ในแง่หนึ่งอาจมองได้ว่าเป็นบันทึกเรื่องราวเชิงอัตชีวประวัติ การสรุปบทเรียนจากการต่อสู้ ความล้มเหลวในวัยหนุ่มสาว และการตัดสินใจเลือกทางเดินให้กับตัวเองสู่เส้นทางของ “นกเถื่อน” ที่เต็มไปด้วยความแปลกแยก ขบถ และตัดขาดอย่างสิ้นเชิงกับมนุษยวิถีสมัยใหม่ ด้วยการย้อนกลับไปสู่ธรรมชาติ ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายสมถะเพื่อเรียนรู้บทเรียนชีวิตในท่ามกลางผืนป่า ภูเขา แม่น้ำ ไม่ใช่เพียงแค่ประกาศผ่านบทกวี แต่เขาได้ลงมือปฏิบัติให้เห็นจริงแบบ “เอาชีวิต” เข้าแลก ซึ่งเป็นการลงทุนที่เอาชีวิตของตัวเองและครอบครัวเป็นเดิมพัน โดยการใช้ชีวิตเป็นเนื้อเดียวกับธรรมชาติ ทำให้เขาซึมซับ เรียนรู้และกลั่นกรองประสบการณ์ทั้งหมดออกมาอย่างการตระหนักรู้ต่อวิถีความสัมพันธ์ระหว่าง

มนุษย์กับธรรมชาติและนำเสนอผ่านบทกวีทั้งหมดเหมือนเป็นหลักฐานประกาศให้โลกรู้การค้นพบดังกล่าว แต่ในอีกแง่หนึ่ง เมื่อพิจารณาในมุมมองของกรอบแนวคิดกวีนิพนธ์เชิงนิเวศและกวีศาสตร์เชิงนิเวศแล้ว กวีนิพนธ์ของวีระศักดิ์ ยอดระบำ มีลักษณะของกวีนิพนธ์เชิงนิเวศอย่างแท้จริง และนับเป็นประเภทใหม่ของกวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัยที่ยังไม่มีเคยมีกวีคนใดได้ทำมาก่อน

วีระศักดิ์ ยอดระบำมีปรัชญาความคิดที่ชัดเจนและค่อนข้างสุดโต่งต่อการถือมั่นและบูชาการดำเนินชีวิตตามวิถีธรรมชาติดั้งเดิมท่ามกลางยุคสมัยที่เปลี่ยนไป เขาปฏิเสธวัฒนธรรมทุนนิยมอย่างสิ้นเยื่อใยและไม่มีทีท่าจะประนีประนอมอย่างเด็ดขาด ทัศนคติเชิงอัตวิสัยประกอบกับประสบการณ์ตรงที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติ ทำให้บทกวีของเขามีความแจ่มชัดในสิ่งที่ต้องการสื่อ สะท้อนวิธีคิดและตัวตนเชิงนิเวศอย่างเด่นชัด อาจกล่าวได้ว่า สำหรับวีระศักดิ์ ยอดระบำแล้ว ธรรมชาติ ชีวิต และกวีนิพนธ์คือสิ่งเดียวกัน.

References

Aleyna, O. (2020). **Ecocriticism and Ecopoetry: The Interdisciplinary Case Study of The Lordof the Flies and Do Not Go Gentle Into That Good Night.** https://www.academia.edu/50913289/Ecocriticism_and_Ecopoetry

Berdinesen, H. (2018). On Ecopoetry and Ecocriticism. **e-journal for philosophy & culture.** https://philosophia-bg.com/archive/philosophia-20-2018/on-ecopoetry-and-eco criticism/

Bryson, S. J. (2002). **Ecopoetry: A critical Introduction.** In J. S. Bryson (Ed,) Salt Lake: University of Utah Press.

Buell, L. (1995) **The Environmental Imagination: Thoreau, Nature Writing and the Formation of American Culture.** Cambridge & London: Harvard University Press.

Burke, D. E. (2014). **From Pastorals to Paterson: Ecology in the Poetry and Poetics of William Carlos Williams.** http://epublications.marquette.edu/dissertations_mu/387

Chalise, R, K.. (2020). Ecopoetics in Thoreau: Nature Ethics, Life, Purity and Ontology. **Global Journal of Human-Social Science: Geography, Geo-Sciences, Environmental Science & Disaster Management,** Vol. 20, Issue 4, Version 1.0.

Franca,B, & Rauscher, J.(2019). Toward an Ecopoetics of Randomness and Design: An Introduction. **Ecozone, 10** (1) 1-23.https://ebuah.uah.es/dspace/bitstream/handle/10017/37660/toward_bellarsi_ecozon

Glossary of Poetic Terms. (2024). https://www.poetryfoundation.org/learn/glossary-terms/ecopoetics

Golda,L. (2019). **Raising Ecological Conciousness through Ecopoetry.** https://www.researchgate.net/publication/336830080

Keawsi, P., Nakkaew, P., Choojanthong, R, Viriyasattha N., Dinlansagoon, M. & Jeennoon, P. (2021). Status of Literature Research Using the Concept of Ecological Conscience Between 1994 – 2020 . **The 12th Hatyai National and International Conference** (pp.418 – 433). Hatyai University. (In Thai)

Massie, J, (2018). **Language Poetry and Ecopoetry: A Shared Pragmatic Work in A.R. Ammons, Charles Bernstein, Susan Howe, and W.S. Merwin** [Doctoral dissertation]. University of East Anglia.

Nambrol, N. (2016). **Ecocriticism : An Essay. Literary Theory and Criticism Blog.** https://literariness.org/2016/11/27/ecocriticism/

O'Loughlin, J. C. (2022). The Language of Ecopoetry and the Transfer of Meaning. **The Trumpeter, 38,** 1. https://id.erudit.org/iderudit/1095383ar

Plessis & Brandon. (2015). An ecological worldview as basis for a regenerative sustainability paradigm for the built environment. **Journal of Cleaner Production, 109,** 53-61. https://www.sciencedirect.com/

Rigby ,K. (2016). **Ecopoetics From the book Keywords for Environmental Studies.** https://www.degruyter.com/document/doi/10.18574/nyu/9780814760741

Skinner, J. (2005). Boundary Work in Mei-Mei Berssenbrugge's Pollen. **Association for the Study of Literature and Environment Biennial Conference.** Eugene, University of Oregon.

Tae Jun Cha. (2018). How to Preserve Nature through Poetry: Ecopoetry of W. S. Merwin. **International Journal of English Literature and Social Sciences (IJELS), 3** (6), (pp.1050-1058). https://dx.doi.org/10.22161/ijels.3.6.20.

Walton, S. (2018) 'Ecopoetry. In N. Castree, M. Hulme, & J.D. Proctor, (Eds). **Companion to environmental studies** (pp. 393-398). Abingdon: Routledge. https://www.routledge.com/Companion-to-Environmental-Studies/Castree-Hulme-Proctor/p/book/9781138192201

Welch, J.T. (2014). Entangled Species: The Inclusive Posthumanist Ecopoetics of Juliana Spahr. **The Journal of Ecocriticism, 6** (1), spring 2014. https://ojs.unbc.ca/index.php/joe/article/view/502/491

Yodrabam, W. (2018). **Within the Little Seeds Are the Big Tree**. Pathumthani: Nakhon Publishing House. (In Thai)

Yodrabam, W. (2019). **Only the Wild Bird Knows That Spring Will Come.** Pathumthani: Nakhon Publishing House. (In Thai)